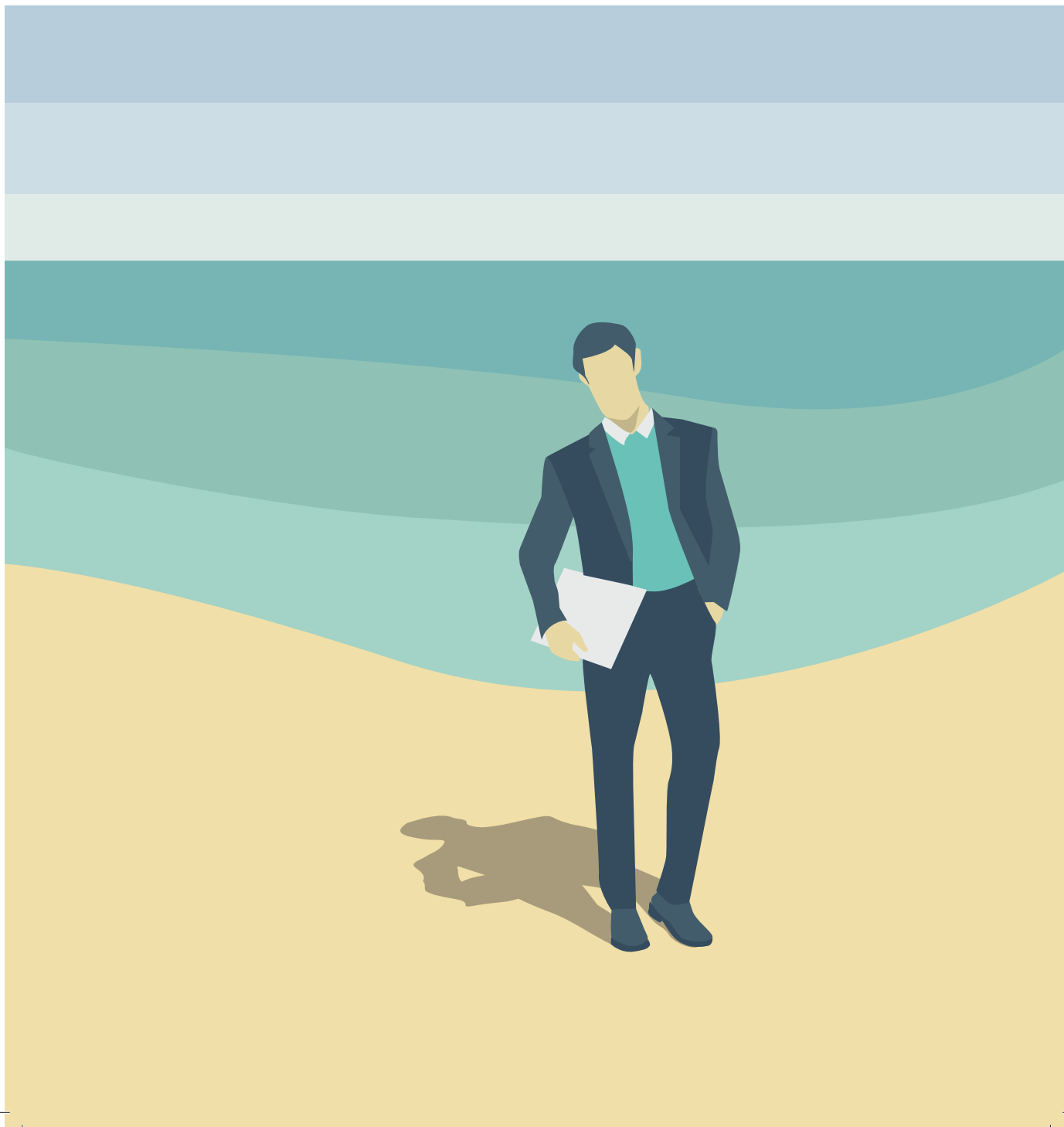

Człowiek i Natura 2000

**Jak zdrowa przyroda
pomaga w rozwoju regionu?**

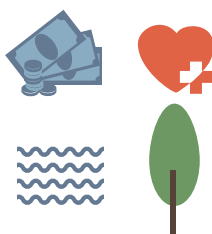
HEINRICH BÖLL STIFTUNG
WARSZAWA
Polska

Streszczenie dla zapracowanych, którzy tylko rzucą okiem na tę broszurę:

Obszary Natura 2000, choć istnieją w Polsce od niemal 20 lat, wciąż są przedmiotem wielu dyskusji, a potrzeba ich ustanawiania jest często niezrozumiała. Sporo ludzi nie wie, jakie przynoszą one korzyści. Ta broszura ma pomóc te korzyści dostrzec i zrozumieć.

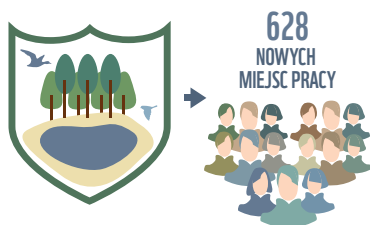
Obszary chronione generują szereg usług ekosystemowych, czyli korzyści, za które nie musimy ponosić dodatkowych kosztów, np. związanych z oczyszczaniem powietrza, wody, ale również w kwestiach zdrowia. Dodatkowo podnoszą atrakcyjność turystyczną regionu i wspierają m.in. odnawianie się rybich siedlisk.

Na obszarach Natura 2000 można prowadzić działalność. Warunkiem jest, żeby nie pogorszała stanu chronionych gatunków czy siedlisk. Szukanie dróg do rozwoju obszaru z zachowaniem jego walorów przyrodniczych jest możliwe.

Istnienie różnych form ochrony przyrody może pozytywnie wpływać na życie lokalnych społeczności – umożliwiają one uzyskanie dofinansowania z programów unijnych i rozwojowych, ale też generują większe wpływy dla lokalnych społeczności.

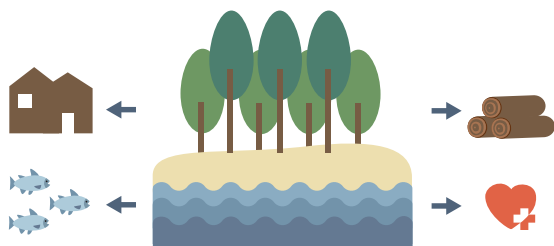

W parku narodowym Müritz w Niemczech powstało 628 nowych miejsc pracy m.in. dla ornitologów i przewodników terenowych. Związane jest to z turystyką przyrodniczą i obserwowanym w Europie trendem na taką formę aktywności.

WSTĘP

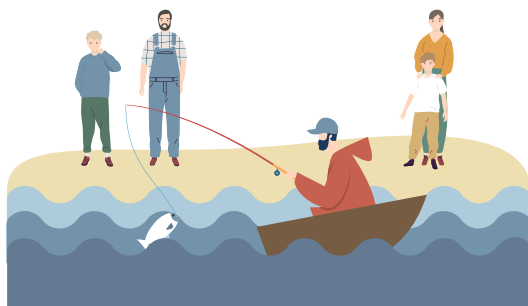
Życie człowieka jest nieodłącznie związane z naturą.

Ludzie polegają na dostępie do czystej wody, czystym powietrzu, żyznej glebie. Morze dało pożywienie - przez wieki całe pokolenia ludzi na świecie wyspecjalizowały się w połowach, opracowując różne narzędzia i techniki. W nadmorskich lasach i rzekach znajdowano drewno na opał, pożywienie, surowce do budowy domów. Od dobrego stanu środowiska zależało życie ludzi i ich dobrobyt. Choć technologia poszła do przodu, a codzienne życie różni się znacząco od tego sprzed tysiąca lat, to jedno się nie zmieniło. **Stabilne i zdrowe środowisko przyrodnicze jest niezbędne dla dobrego życia – zarówno pod względem zdrowotnym, jak i ekonomicznym.**

Prawie 20 lat temu, 16 kwietnia 2004 roku, wraz z wejściem w życie ustawy o ochronie przyrody, pojawiły się prawne ramy do tworzenia obszarów Natura 2000. Proces tworzenia tych obszarów, w tym konsultacje społeczne, często był prowadzony jednak w taki sposób, że do dziś wiele osób żyjących w pobliżu obszarów Natura 2000 nie do końca rozumie, dlaczego one powstały, co chronią, a przede wszystkim jakie są lub mogą być korzyści z istnienia tych obszarów.

Pamiętajmy, że często właśnie społeczności lokalne mają dużą wiedzę na temat otaczającej ich przyrody, problemów oraz trudności społecznych i ekonomicznych występujących na danym obszarze, znają uwarunkowania kulturowe i rozumieją bolączki i obawy swoich sąsiadów.

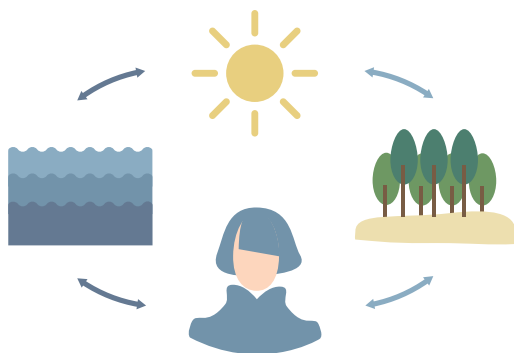

Dlatego właśnie wśród głosów przyrodników, ekspertów, urzędników, planistów czy samorządowców, głos mieszkańców i innych lokalnych interesariuszy jest niezwykle cenny i powinien być zawsze wysłuchany.

Wokół morskich obszarów chronionych (w tym także Natura 2000) narosło wiele przekonań, jakoby ich istnienie generowało szereg ograniczeń. Nie można zaprzeczyć, że w przypadku obszarów chronionych ochrona ich przyrody niesie za sobą pewne ograniczenia, jednak nieśłusznie pomija się korzyści, które te obszary generują. Są one związane m.in. z oczyszczaniem wody przez rzekę czy oczyszczaniem powietrza przez ekosystemy leśne. Zwiększanie poziomu świadomości mieszkańców nt. świadczonych usług ekosystemowych, w tym dostarczanych korzyści zdrowotnych, powinno być realizowane już na etapie ustanawiania ochrony przyrody i kontynuowane w momencie jej realizowania.

TROCHĘ TEORII

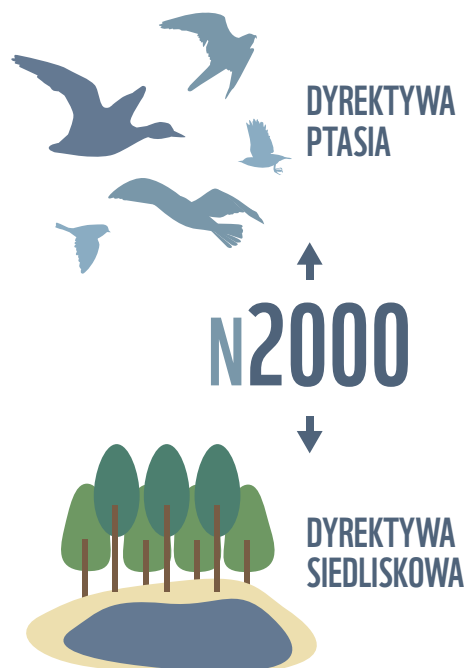
Podstawowym celem sieci Natura 2000 jest ochrona różnorodności biologicznej całego kontynentu europejskiego. Cel ten powinien zostać osiągnięty poprzez harmonijną koegzystencję człowieka i przyrody, co oznacza, że **ochrona przyrody na obszarach Natura 2000 pozwala na prowadzenie różnej działalności człowieka, o ile nie pogarsza ona stanu chronionych gatunków czy siedlisk.**

Nie ma także ochrony ścisłej czy wprowadzonych zakazów poza jednym – zakazu podejmowania działań, które mogłyby osobno, lub w powiązaniu z innymi aktywnościami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000. Ocena ewentualnego szkodliwego wpływu konkretnego działania powinna być dokonywana indywidualnie.

Działalność człowieka może odbywać się na obszarach Natura 2000. Musi ona być prowadzona w taki sposób, który nie pogorszy stanu chronionych gatunków czy siedlisk. Jednocześnie ochrona przyrody na obszarach Natura 2000 wygląda inaczej niż w parkach narodowych czy rezerwatach i nie powinna ona stanowić bariery dla lokalnego rozwoju.

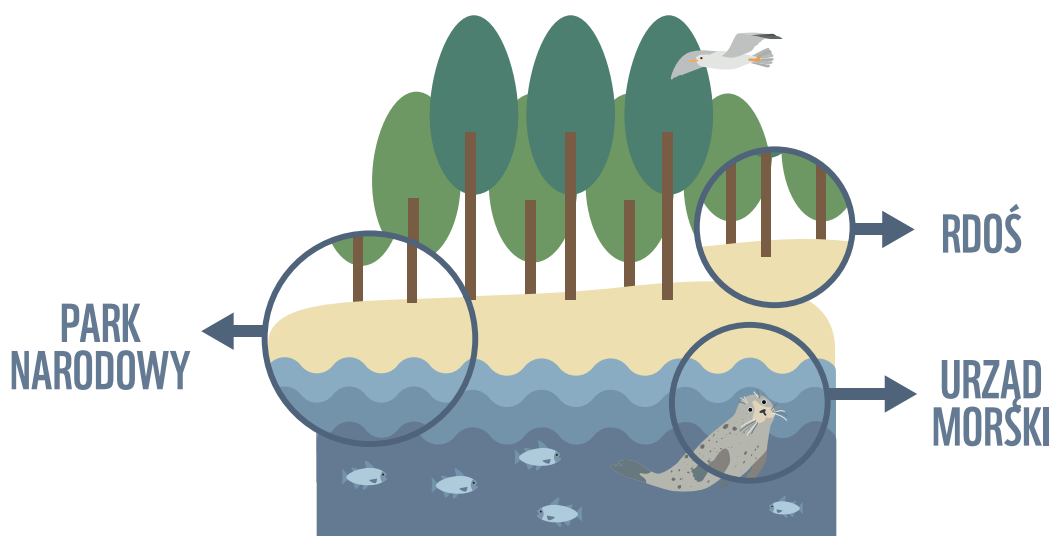
Sieć obszarów Natura 2000 to **najmłodsza forma ochrony przyrody**, wprowadzona do Polski w 2004 r., jako jeden z obowiązków przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej. Obszary Natura 2000 tworzą we wszystkich krajach członkowskich Europejską Sieć Ekologiczną obszarów ochrony Natura 2000. **Na obszarach Natura 2000 ochronie nie podlega całość przyrody, lecz tylko przedmioty ochrony.** Mogą to być gatunki zwierząt, roślin bądź typy siedlisk. Podstawą prawną sieci są dwie unijne dyrektywy: **ptasia**¹, według której wyznacza się obszary specjalnej ochrony dla ptaków (obszary ptasie), oraz **siedliskowa**², w oparciu o którą wyznacza się specjalne obszary ochrony dla zwierząt innych niż ptaki, roślin i typów siedlisk (obszary siedliskowe). W Polsce zapisy obu dyrektyw znalazły się w Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Za **morskie obszary Natura 2000** uznaje się te, które przynajmniej częściowo obejmują wody morskie. W Polsce mamy takich 17. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOŚ) sprawuje centralną kontrolę nad funkcjonowaniem całej sieci Natura 2000 w Polsce. Natomiast jeśli chodzi o zarządzanie poszczególnymi morskimi obszarami Natura 2000, sprawa robi się bardziej skomplikowana.

- Nadzór nad obszarem, który pokrywa się z obszarem parku narodowego, sprawuje dyrektor tegoż parku.
- Na obszarach morskich poza parkami narodowymi nadzór sprawuje dyrektor urzędu morskigo.
- Na obszarach lądowych poza parkami narodowymi – regionalny dyrektor ochrony środowiska.

KTO ODPOWIADA ZA MORSKIE OBSZARY NATURA 2000?

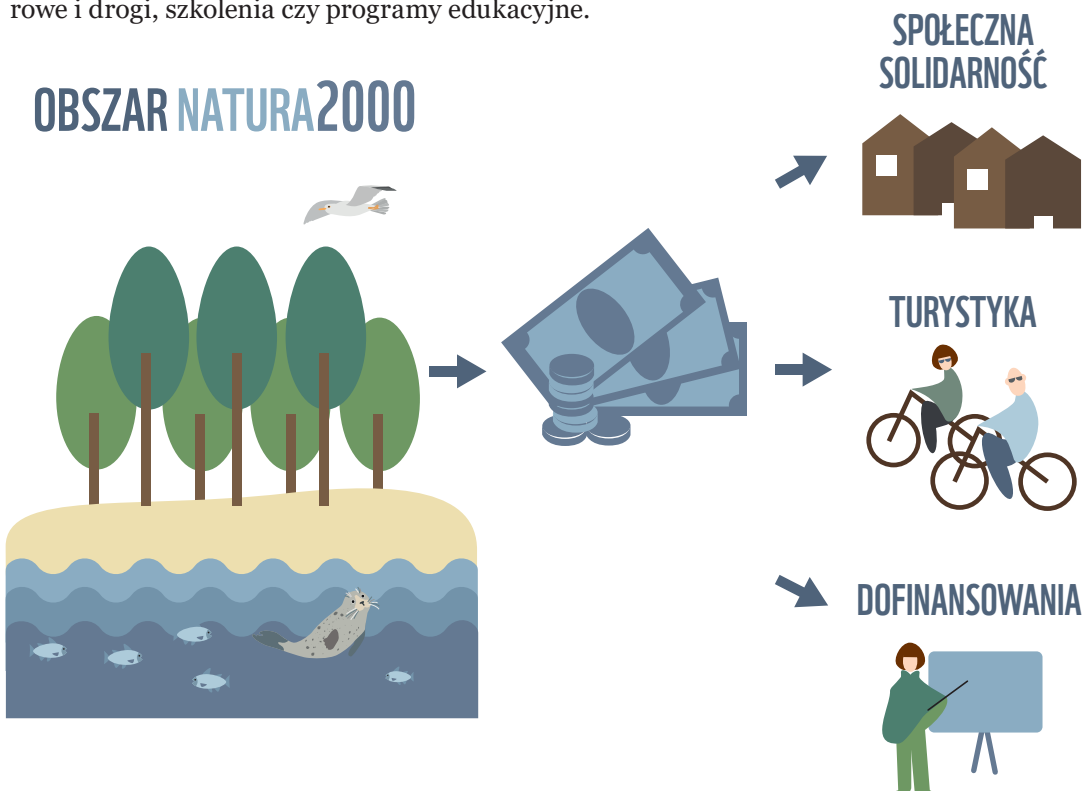
Podstawowym dokumentem, który planuje ochronę przyrody na morskich obszarach Natura 2000, jest plan ochrony. Przygotowuje go instytucja zarządzająca danym obszarem. W przypadku gdy takich instytucji jest więcej, najłatwiej by było, gdyby jeden podmiot zajął się planem, ale nie jest to regułą.

PO CO LUDZIOM OBSZARY CHRONIONE

Choć obszary Natura 2000, parki narodowe, rezerваты i wszelkie inne formy ochrony przyrody skupiają się na swoim podstawowym zadaniu – ochronie cennych przyrodniczo terenów, to korzyści z ich istnienia czerpie nie tylko natura. Wiele z nich obejmuje również ludzi, i to zarówno ogół społeczeństwa, mieszkańców danego regionu, ale przede wszystkim tych, którzy mieszkają w bezpośrednim sąsiedztwie chronionego obszaru.

Wśród innych krajów znajdziemy przykłady współodpowiedzialności obywateli za środowisko i siebie nawzajem. Podczas badań irlandzkiego społeczeństwa okazało się, że respondenci byli gotowi zapłacić podatek w wysokości 1–10 EUR na ochronę koralowców głębinowych, aby zakazać połowów włokami we wszystkich znanych obszarach, gdzie te zwierzęta występują. W innym badaniu oszacowano, że nurkowie odwiedzający popularne miejsca w Malediwach byli skłonni uiścić opłatę za założenie i funkcjonowanie sanktuarium rekinów, które generowałoby ponad 2 miliony dolarów rocznie³.

Ponadto dzięki obecności obszarów Natura 2000 w okolicy, samorządy mogą mieć większą szansę na zdobycie dofinansowania na różnorakie inwestycje, np. kanalizacja, ścieżki rowerowe i drogi, szkolenia czy programy edukacyjne.

Turystyka i rekreacja

Według raportu wykonanego na zlecenie Komisji Europejskiej z 2013 r. w 2006 roku wszystkie wydatki związane z turystyką i rekreacją związaną z siecią Natura 2000 poniesione przez odwiedzających wyniosły od około 50 do 85 miliardów EUR w całej Unii Europejskiej.

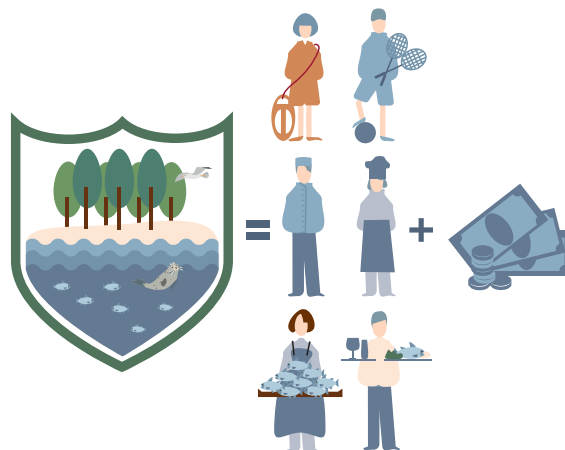
Według wspomnianego wyżej raportu, powyższe **wydatki poniesione przez turystów wsparły od 4,5 do 8 milionów miejsc pracy**. Korzyści generowane przez odwiedzających, powiązane z siecią Natura 2000, mogłyby wesprzeć od 800 tysięcy do 2 milionów etatów. Dla porównania w całej Unii Europejskiej jest łącznie około 127 milionów etatów (w 2009 r.) i około 13 milionów miejsc pracy w samym sektorze turystycznym (w 2008 r.)⁴. **Oznacza to, że nawet co siódme miejsce pracy w sektorze turystycznym mogłoby być związane i utrzymywane dzięki funkcjonowaniu obszarów Natura 2000.**

**NAWET CO SIÓDME
MIEJSCE PRACY
W TURYSTYCE
DZIĘKI N2000**

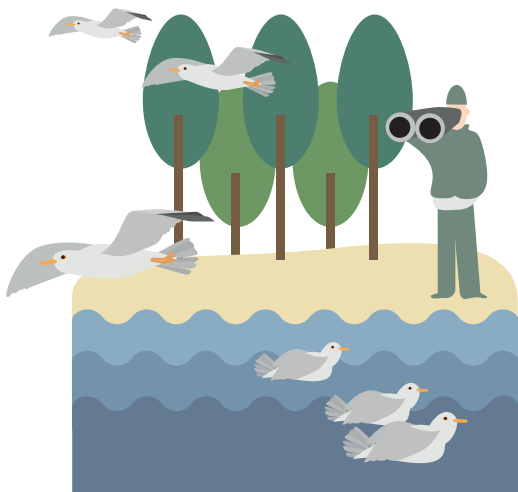
Właściciele łodzi, biznesów nurkowych czy innych związanych z obszarem chronionym Lyme Bay w Wielkiej Brytanii przyznali, że nie zauważyli natychmiastowych pozytywnych efektów utworzenia obszaru dla ich firm, ale że przyszły one z czasem⁵. Obszar ten, zagrożony m.in. przez wydobywanie przegrzebków, 3 lata po jego wyznaczeniu wygenerował zwiększenie dochodu wewnątrz obszaru o 2,2 mln GBP.

Przeprowadzone badania wśród prawie 2 tys. rybaków i nurków z morskich obszarów chronionych na południu Morza Śródziemnego pokazały, że dzięki wędkarzom rekreacyjnym powstają średnio 2,1 nowe miejsca pracy, a dzięki płetwonurkom średnio nawet 13 miejsc pracy⁶!

Morskie obszary chronione generowały średnie przychody w wysokości 88 tys. EUR rocznie dla firm świadczących usługi dla płetwonurków czy wędkarzy. Całkowity dochód generowany lokalnie (uwzględniając zawodowych rybaków) był średnio 2–3 razy wyższy niż koszty zarządzania morskim obszarem chronionym⁶.

Turystyka ornitologiczna jest bardzo ciekawym rodzajem turystyki związanej z przyrodą, na który warto zwrócić uwagę. Polskie wybrzeże jest celem podróży dla wielu amatorów ptaków, szczególnie w trakcie wiosennych i jesiennych migracji. Według badaczy turystyka ornitologiczna jest jednym z najlepszych źródeł dochodu w ekoturystyce^{7 8}.

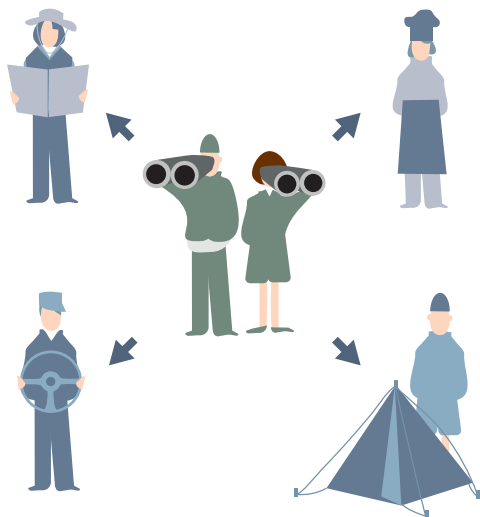
Szacunki dotyczące ilości pieniędzy wydawanych na obserwacje ptaków przez turystów różnią się w zależności od kraju, ale wszędzie są imponujące.

Przykładowo w 2006 r. w Meksyku turyści obserwujący ptaki wygenerowali dochód ok. 23,9 mln USD, w Kanadzie w 2000 r. było to około 256 mln USD⁹. W Polsce turyści odwiedzający bocianią wioskę w Żywkowie wydają podczas swojego pobytu ok. 200 PLN¹⁰. Bezpośrednie zyski z turystyki ornitologicznej pochodzą głównie (podobnie jak w przypadku innych rodzajów aktywności na łonie przyrody) z opłat za wstęp do obszarów chronionych, przewodników, bazy noclegowej, gastronomicznej, wypożyczenia sprzętu, zakupu pamiątek lub lokalnych wyrobów.

Polskie wybrzeże oferuje wiele miejsc dla amatorów oglądania ptaków. Przykładem może być Mierzeja Wiśłana wraz z Żuławami Wiślanymi, gdzie swoje żerowiska i miejsca odpoczynku czy lęgów ma wiele gatunków ptaków wodnych, wodno-błotnych czy drapieżnych. Jest to również obszar bardzo ciekawy podczas wiosennych czy jesiennych przelotów, kiedy to rzadsi ptasi goście robią sobie przerwę w wędrówce. Na Mierzei można spotkać m.in. jastrzębie, bieliki, sieweczki, biegusy, rybitwy czy kuliki, jak i odwiedzić największą kolonię kormorana w Polsce znajdującą się w Kątach Rybackich. W tym regionie możemy również spotkać foki odpoczywające w Ujściu Wisły.

Na drugim krańcu wybrzeża znajduje się Zalew Szczeciński, czyli kolejna ptasia ostoja, gdzie można spotkać przeróżne gatunki ptaków. Podobnie jak na Mierzei Wiślanej, Zalew jest szczególnie atrakcyjny w trakcie ptasich wędrówek, kiedy to staje się przystankiem i miejscem odpoczynku dla tysięcy ptaków wodnych. Można tu spotkać m.in. gęsi, nury, markaczki, szlachary, łodówki, kanie rude i bieliki.

Dzięki zwiększonemu zainteresowaniu turystycznemu danym terenem wzrasta liczba miejsc pracy dla lokalnych mieszkańców. Jeśli chodzi o ptasią turystykę, przykładowo w Stanach Zjednoczonych w związku z rozwojem turystyki niedaleko jeziora Erie utworzono 283 miejsca pracy związane z obsługą ruchu turystycznego – gastronomia, zakwaterowanie, transport¹¹. W Australii obserwuje się stały rozwój branży turystyki ornitologicznej, który doprowadził do wzrostu liczby biur oferujących wycieczki ornitologiczne oraz do zwiększenia się liczby przewodników terenowych¹².

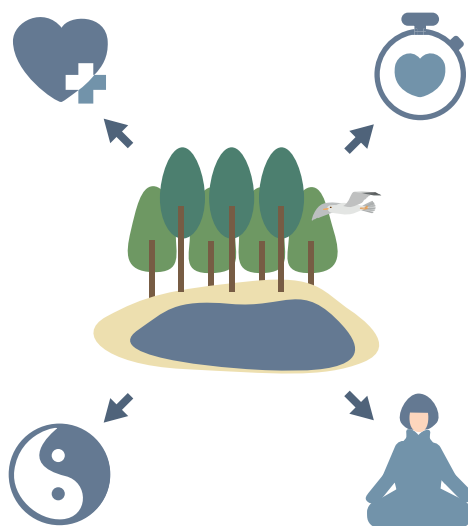
Podobne trendy można zaobserwować w Europie, gdzie w parku narodowym Müritz w Niemczech powstało 628 nowych miejsc pracy, m.in. dla ornitologów i przewodników terenowych. Park ten znany jest z obserwacji orlików krzykliwych i żurawi^{13 14}.

Zdrowie

Przyroda, a w tym szczególnie obszary chronione, gdzie natura jest mniej zakłócona przez człowieka, zapewnia nam wiele korzyści niewidocznych na pierwszy rzut oka. Możemy nie zdawać sobie sprawy z ogromnej roli ekosystemów naturalnych w podtrzymywaniu zdrowia człowieka.

Dowodzono, że naturalne ekosystemy odgrywają ważną rolę we wspieraniu naszego zdrowia fizycznego i psychicznego, zapewniając możliwości aktywności na świeżym powietrzu, rekreacji i wypoczynku. Obszary chronione często oferują większą różnorodność krajobrazów lub lepszą możliwość obserwacji dzikiej przyrody i przebywania wśród niej.

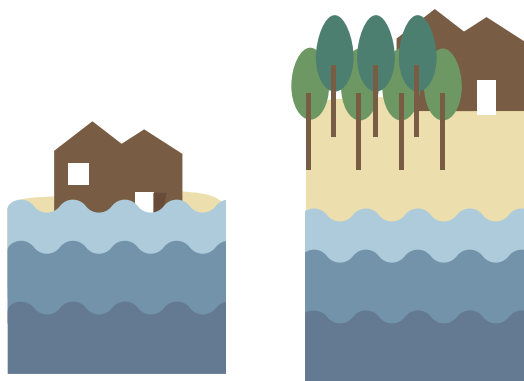
Obcowanie z przyrodą jest bardzo relaksujące, zmniejsza stres, uspokaja i wycisza. Obszary naturalne, w tym również przeróżne formy obszarów chronionych, wpływają pozytywnie na zdrowie psychiczne, tak dorosłych, jak i dzieci. Kontakt z naturą sprzyja rekonwalescencji i powrotom do zdrowia, zwłaszcza wśród pacjentów, którzy przeszli przez skomplikowane operacje lub mają za sobą trudne doświadczenia.

Po dotkliwym okresie izolacji w trakcie pandemii COVID-19 i związanym z tym ograniczeniem kontaktów społecznych odczuliśmy na własnej skórze potrzebę częstszego przebywania na świeżym powietrzu i obcowania z przyrodą. Badania przeprowadzone przez naukowców w Turku w Finlandii pokazały, że prawie połowa badanych zwiększyła ilość czasu, który przeznaczają na rekreację na świeżym powietrzu, a tereny rekreacyjne były odwiedzane częściej lub przynajmniej tak samo często jak przed pandemią. Najczęściej odwiedzanymi terenami były okolice lasów, tereny naturalne lub półnaturalne¹⁵. Zapewne wiele osób spośród nas, szczególnie mieszkańcy większych miast,

zaobserwowało większą liczbę spacerowiczów nawet w tych bardziej odległych i bardziej dzikich zakątkach przyrodniczych.

Ekosystemy naturalne, w tym obszary chronione, odgrywają jeszcze inną pozytywną rolę – łagodzą skutki naturalnych zagrożeń i zmian w środowisku. Przykładem tutaj są plaże, wydmy, zakrzaczenia czy lasy nadmorskie, które ochraniają wybrzeże przed sztormami. Bez takiego naturalnego „pasa zabezpieczeń” morze, poprzez naturalne procesy, dotarłoby do głębiej położonych części lądu, w tym terenów zurbanizowanych, zabierając ich część ze sobą. Spowodowałoby to bardzo duże straty ekonomiczne i mogłoby nawet stanowić zagrożenie życia dla mieszkańców.

Nie możemy też zapominać o roli morza i całego wybrzeża w poprawianiu jakości powietrza. Glony pływające w toni wodnej oraz rośliny porastające dno morskie i wybrzeże produkują niezbędny do życia tlen, pochłaniając w tym samym czasie dwutlenek węgla oraz oczyszczając powietrze z zanieczyszczeń. Świeże morskie powietrze dotlenia nasz organizm, wiejący wiatr i zmiany temperatury go hartują, przez co nadmorska aura jest jednym z czynników

motywujących turystów do przyjazdu. Morze zawiera również cenny pierwiastek leczniczy, jod, a dzięki powstawaniu tzw. morskiego areozolu dostarcza do organizmu substancje naturalne wspomagające organiczne procesy i ochronę naszego zdrowia.

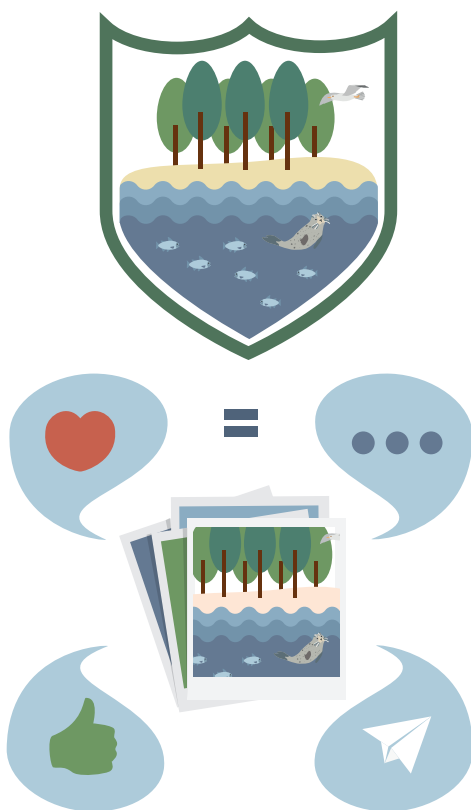
Zmiana klimatu

Zmiana klimatu dzieje się na naszych oczach, dlatego nie należy zapominać o istotności morskich obszarów chronionych w kontekście wzmacniania odporności środowiska na skutki zmiany klimatu. Dzięki ograniczeniu presji wynikających z działalności człowieka, obszary chronione są w stanie lepiej je znieść. Dodatkowo są w stanie zmagazynować ogromne ilości dwutlenku węgla, którego nadmiar w atmosferze jest jedną z przyczyn zmiany klimatu. Poza tym mogą dać schronienie organizmom, które poszukują miejsc niezmiennych lub zmienionych w niewielkim stopniu przez zmianę klimatu, czy też mogą ochronić wybrzeże przed gwałtownymi zjawiskami atmosferycznymi.

Jednym ze skutków zmiany klimatu jest podniesienie się poziomu morza, które zagraża także i polskiemu wybrzeżu. Zespół doradczy ds. kryzysu klimatycznego przy prezesie PAN ostrzega, że zagrożone zalaniem są m.in. historyczna część Gdańska, Żuławy czy Półwysep Helski. Naukowcy sugerują, że potrzebne jest zaplanowanie pilnych działań związanych m.in. z określeniem gospodarowania obszarów, które bezpowrotnie stracimy¹⁶. Być może byłaby to szansa na pozostawienie tych obszarów przyrodzie i utworzenie na nich obszarów chronionych.

Pozostałe dziedziny

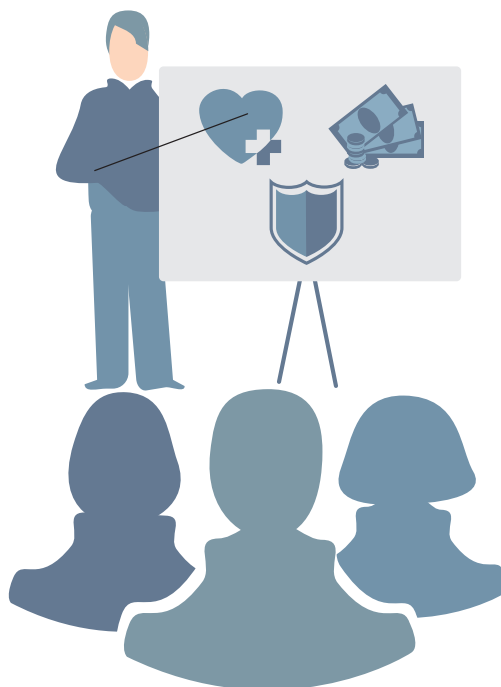
Czy wiesz, że morskie obszary chronione są częściej fotografowane przez turystów niż inne przylegające do nich przybrzeżne tereny? Naukowcy z Uniwersytetu w Aberdeen w Wielkiej Brytanii przeanalizowali zdjęcia zgromadzone na portalu społecznościowym Flickr z ostatnich 10 lat z morskich obszarów chronionych z całego świata. Ich praca wykazała, że na całym świecie więcej osób opublikowało więcej zdjęć z obszarów chronionych niż z pozostałych lokalizacji.

Użytkownicy portalu częściej poruszali tematy związane z dziką przyrodą w obszarach chronionych w swoich postach. Ciekawym wnioskiem jest również to, że **zdjęcia z morskich**

obszarów chronionych były opisywane w bardziej pozytywny sposób i były bardziej popularne wśród społeczności¹⁷.

Wnioski z powyższego przykładu wskazują na to, że morskie obszary chronione to bardzo atrakcyjne miejsca dla wielu ludzi. Inspirują, dają artystyczne natchnienie, często są ściśle powiązane z lokalną kulturą. To nie są tylko i wyłącznie korzyści duchowe, ale mogą przekształcić się w korzyści ekonomiczne poprzez zwiększanie liczby turystów czy inwestorów zwabionych atrakcyjnością miejsca, dając możliwość do rozwoju lokalnej kultury. Korzyści otrzymywane dzięki istnieniu obszarów chronionych, w tym także obszarów Natura 2000 powinny być przedstawiane lokalnym społecznościom, a samorządowcy odgrywają w tym procesie kluczową rolę!

OBSZARY CHRONIONE NA MORZU BAŁTYCKIM

W jaki sposób samorząd może chronić morskie obszary chronione, w tym Natura 2000?

Plan ochrony to podstawowy dokument planistyczny dla morskich obszarów chronionych, a od jego treści zależy skuteczność jego ochrony. **Do tej pory żaden z morskich obszarów chronionych nie ma ustanowionego planu ochrony, czyli ich ochrona nie działa prawidłowo.** Między innymi dlatego bardzo istotne jest włączenie się w ich tworzenie.

Co możemy zrobić na etapie planowania ochrony?¹⁸

Śledźmy strony internetowe - urzędów morskich, parków narodowych lub regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, gdzie pojawiają się informacje o planowanych pracach nad planami ochrony i terminach konsultacji społecznych.

Kontaktujmy się bezpośrednio z ww. urzędami, jeśli nie ma jasnych informacji o terminach konsultacji.

Chodźmy w teren! Warto poznać cenne przyrodniczo gatunki czy siedliska, zanotować lokalizacje, zrobić zdjęcia. Dokumentujemy potencjalne i istniejące zagrożenia dla przyrody. Znajomość chronionego obszaru pozwala na skuteczniejsze planowanie jego ochrony.

Pamiętajmy, że termin składania uwag to zazwyczaj 21 dni. Nie można przegapić tego momentu, bo uwagi przesłane po terminie mogą nie zostać uwzględnione.

Angażujmy w proces konsultacji planu przedstawicieli wszystkich zainteresowanych grup społecznych z danego obszaru. Dobrym pomysłem jest zorganizowanie spotkania dla lokalnych mieszkańców czy przedstawicieli lokalnych biznesów w celu porozmawiania o ich obawach czy pomysłach dot. ochrony przyrody danego obszaru. Zapraszamy na spotkania wszystkie osoby, które mogą być zainteresowane tematem. Przy organizacji takich spotkań warto skontaktować się z lokalnymi lub ogólnopolskimi organizacjami pozarządowymi, które być może chętnie pomogą. Morze Bałtyckie jest morzem nietypowym, a przeto wyjątkowym.

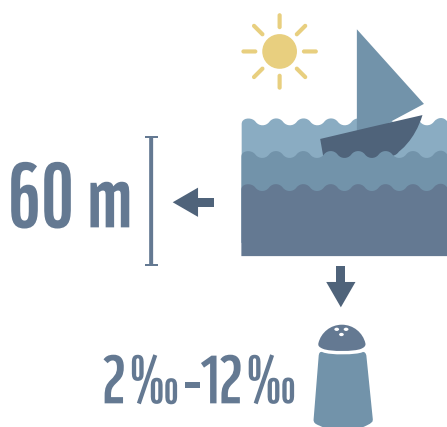
Co jeszcze można zrobić?

1. Akcje edukacyjne skierowane do lokalnych interesariuszy, mieszkańców, którzy mieszkają w sąsiedztwie obszarów chronionych. Edukacja społeczeństwa nt. ochrony obszarów chronionych jest bardzo istotna. Brak informacji lub niewystarczająca wiedza bywa przyczyną niechęci.
2. Akcje sprzątania plaży, pikniki czy spacerzy przyrodnicze – to tylko niektóre z pomysłów na aktywności, które można zorganizować w obrębie obszaru Natura 2000, by zainteresować nim mieszkańców. To też dobre pomysły na połączenie aktywności fizycznej i ochrony przyrody.
3. Lekcje lub warsztaty dla uczniów szkół o lokalnej przyrodzie. Czym skorupka za młodu nasiąknie...

Warto zwracać się do lokalnych (ale też i ogólnopolskich) organizacji pozarządowych z prośbą o pomoc w zorganizowaniu powyższych działań edukacyjnych. Być może jakaś organizacja będzie chętna włączyć się w działania. Warto nie zapominać o zaplanowaniu wcześniej funduszy na takie aktywności, które nie wymagają przeznaczenia olbrzymich środków, ale też nie powinny być wykonywane woluntarystycznie.

Wyjątkowe morze

Co sprawia, że jest takie niezwykle? **Bałtyk jest największym zbiornikiem wody słodkawej** (czyli o zasoleniu niższym niż typowe wody morskie) **na świecie**. Do tego jest **morzem płytkim**, gdyż średnia głębokość wynosi tylko 60 metrów, przy czym na jednej trzeciej powierzchni wynosi ona mniej niż 30 metrów¹⁹.

To, że Morze Bałtyckie jest morzem płytkim, jest spowodowane tym, że położone jest na kontynencie, a nie pomiędzy kontynentami. Dodatkowo takie zbiorniki **charakteryzuje to, że są prawie całkowicie odcięte od oceanów**²⁰, co dotyczy też naszego morza, które jest połączone z Oceanem Atlantyckim wąskimi Cieśninami Duńskimi. **Gdyby nie to połączenie, szybko stałoby się słodkim jeziorem**, ponieważ zasilają go liczne rzeki oraz opady atmosferyczne. **A sól jest niezbędna dla jego ekosystemu i organizmów w nim żyjących**. Tylko regularne duże wlewy słonej wody są w stanie utrzymać wystarczający poziom zasolenia dla bałtyckich organizmów żywych. Słone wody nieprzerwanie sączą się do Bałtyku przez Cieśniny Duńskie, lecz jest ich za mało. Wlewy występowały dawniej po kilka nadekadę, obecnie są dużo rzadsze, a **ostatni duży wlew obserwowano zimą 2014 r.**²¹

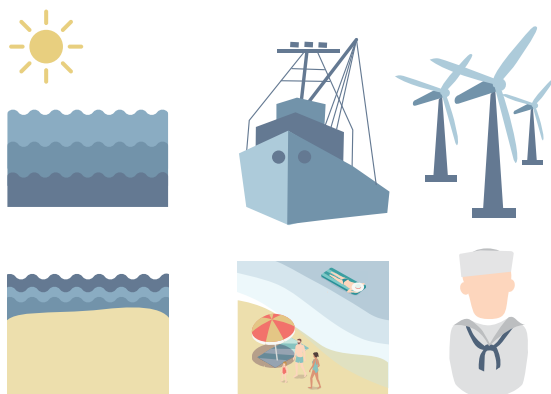
Jeśli mówimy o zasoleniu, to kolejną cechą, która sprawia, że Bałtyk jest morzem wyjątkowym, są występujące w nim **różnice w zasoleniu i w temperaturze wody pomiędzy poszczególnymi jego częściami**. Na północy bałtyckie wody są prawie całkowicie słodkowodne i zimne, natomiast na południu przeważają wody cieplejsze i bardziej słone. Wody wysunięte najbardziej na północ w zimie pokrywa lód²².

Dodatkowo **linia brzegowa Morza Bałtyckiego jest bardzo urozmaicona**. Na południowym wybrzeżu możemy znaleźć dobrze znane nam długie, piaszczyste plaże. Poza tym bałtycki brzeg obfituje w wyspy, wysokie klify, mokradła czy trzcinowiska.

Wszystko to co sprawia, że Bałtyk jest morzem wyjątkowym, powoduje, że jest ono również morzem bardzo wrażliwym na zmiany zachodzące w środowisku, zanieczyszczenia i zmianę klimatu.

Po co Bałtykowi obszary chronione?

Bałtyk otoczony jest przez 10 krajów zamieszkiwanych przez ponad 150 milionów ludzi. W samym zlewisku Bałtyku żyje ich ponad 80 mln. Rybołówstwo, żegluga, turystyka i rekreacja, energetyka (podwodne kable i rurociągi, farmy wiatrowe), działalność wojskowa, to tylko niektóre z działań człowieka, które wywołują bardzo silną presję na środowisko Morza Bałtyckiego i jego mieszkańców, a jednocześnie dają miejsca pracy i utrzymanie wielu tysiącom ludzi.

Dzięki ograniczeniu działalności człowieka **obszary chronione stanowią oazę spokoju dla morskich organizmów żywych**. Dzięki nim organizmy mogą bez przeszkód żyć i się rozmnażać. W zależności od rodzaju obszaru, chronione są także całe cenne siedliska, takie jak podwodne łąki, głazowiska, rafy czy nadmorskie wydmy. W obliczu bardzo silnej presji, którą wywieramy na nasze morze i jego mieszkańców, takie azyle są bardzo potrzebne morskiej przyrodzie, by mogła właściwie się rozwijać.

Obszary chronione są podstawą ochrony różnorodności biologicznej, czyli, mówiąc inaczej, bogactwa gatunków i siedlisk, jakie zapewnia środowisko. A właśnie dzięki różnorodności środowisko, w tym wypadku morze, jest zdrowe i łatwiej radzi sobie z zagrożeniami, m.in. ze zmianą klimatu. Obszary chronione wzmacniają odporność morza na zmianę klimatu, która mocno oddziałuje na Morze Bałtyckie.

Bałtyk bez swojej przyrody straciłby swoją wyjątkowość i wszystko to, co nam się z nim kojarzy, np. długie piaszczyste plaże, trawiaste wydmy czy podwodne łąki. Już teraz coraz rzadziej widuje się bałtyckiego dorsza czy morską zyną na plaży. Ochrona Bałtyku pozwoli nam cieszyć się wspomnieniami z nad morza jak najdłużej.

PRZYPISY KOŃCOWE

- ¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.
- ² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.
- ³ Davis K. J. i in., Estimating the economic benefits and costs of highly-protected marine protected areas, *Ecosphere* 10, 10, 2019.
- ⁴ Komisja Europejska, The economic benefits of Natura 2000 network, 2013.
- ⁵ Commonwealth of Australia, The benefits of marine protected areas, 2003.
- ⁶ Unia Europejska, Study on the economic benefits of the Marine Protected Areas. Literature review analysis, 2018.
- ⁷ Zaręba D., Ekoturystyka, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.
- ⁸ Cordell H. K., Herbert N. G., The popularity of birding is still growing, *Birding* nr 34, s. 54 – 61, 2002.
- ⁹ Cantú, J.C. and Sánchez, M.E., Observación de aves: Industria millonaria, *CONABIO: Biodiversitas*, nr 97, s. 10 – 15, 2011.
- ¹⁰ Czajkowski M. i in., The economic recreational value of a white stork nesting colony: A case of 'stork, village' in Poland, *Tourism Management*, nr 40, s. 352 – 360, 2014
- ¹¹ Xie P.F., Socio-economic Impacts of Birdwatching along Lake Erie: A Coastal Ohio Analysis, 1 – 24, 2012.
- ¹² Jones D.N., Buckley R. Bird-watching tourism in Australia, *Wildlife Tourism Recreation, Wildlife Tourism Research Report No. 10. Status Assessment of Wildlife Tourism in Australia*, CRC for Sustainable Tourism, 1 – 46, 2001.
- ¹³ Tapper R., Wildlife watching and tourism: a study on the benefits and risks of a fast growing tourism activity and its impacts on species, Nairobi: Secretariat of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, 10 – 26, 2006.
- ¹⁴ Kordowska M., Turystyka ornitologiczna na polskich obszarach Natura 2000 – szanse i bariery. Rozprawa doktorska, Uniwersytet Warszawski, 2019.
- ¹⁵ Fagerholm. N. i in., Outdoor recreation and nature's contribution to well-being in a pandemic situation - Case Turku, Finland, 2021.
- ¹⁶ <https://klimat.pan.pl/komunikat-z-prognozami-na-temat-wzrostu-poziomu-morza/>
- ¹⁷ Ersikne E., Marine Protected Areas provide more cultural ecosystem services than other adjacent coastal areas, *One Earth* 4, 8, 2021.
- ¹⁸ Pawlaczyk P., Klub Przyrodników, Natura 2000 i inne wymagania europejskiej ochrony przyrody – Niezbędnik przyrodnika, 2012.
- ¹⁹ ICES CIEM, Baltic Sea Ecoregion – Ecosystem overview, 2018.
- ²⁰ Håkanson L., Charakterystyka fizycznogeograficzna zlewiska Morza Bałtyckiego. Środowisko Morza Bałtyckiego, 1991.
- ²¹ Walczowski W. i in., Zjawisko słonych wlewów z Morza Północnego do Bałtyku. Konferencja Bałtyk 2015.
- ²² ICES CIEM, Baltic Sea Ecoregion – Ecosystem overview, 2018.

Wydawca: **Fundacja WWF Polska, 2022**

Publikacja powstała we współpracy z **Fundacją im. Heinricha Bölla w Warszawie** w ramach projektu „**Morskie obszary Natura 2000**”

Przygotowanie merytoryczne: **Jadwiga Ziomacka, Rafał Jankowski**

Koordinacja projektu ze strony HBS: **Beata Cymerman**

Druk: **Agencja Wydawnicza EKOPRESS**

Publikacja ta została wydana na licencji Creative Commons:

**Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych-
Brak dodatkowych ograniczeń (CC BY-NC-ND 4.0).**

Tekst licencji można pobrać pod adresem: [// creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.pl](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.pl)

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

WARSZAWA

Polska

Fundacja im. Heinricha Bölla to niemiecka fundacja zielonej polityki, która działa w ponad 60 krajach poprzez 34 biura zagraniczne na rzecz zrównoważonego rozwoju, demokracji płci i międzykulturowego porozumienia. Przedstawicielstwo w Warszawie prowadzi projekty w obszarach Energia & Klimat, Demokracja & Prawa Człowieka, Europa & Sprawy Międzynarodowe, Europejska Polityka Rolna oraz Dialog Bałtycki. Celem Fundacji jest wzmacnianie demokracji i praw człowieka, zwiększanie partycypacji obywatelskiej oraz promowanie długofalowej, zrównoważonej modernizacji społeczno-ekonomicznej w oparciu o trwałe i sprawiedliwy rozwój oraz czyste środowisko. Osłą łączącą wszystkie działania są wspólne europejskie wartości.

Fundacja im. Heinricha Bölla w Warszawie
ul. Żurawia 45
00-680 Warszawa
tel. +48 22 44 01 333
e-mail: pl-info@pl.boell.org
[www: pl.boell.org](http://www.pl.boell.org)

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

Fundacja WWF Polska – Jesteśmy częścią międzynarodowej organizacji ekologicznej, która od 1961 roku chroni przyrodę na całym świecie, a od 2001 roku również w Polsce. Ratujemy zagrożone gatunki, promujemy zrównoważone rybołówstwo i rolnictwo oraz działamy na rzecz ochrony klimatu. Walczymy z nielegalnym handlem ginącymi gatunkami roślin i zwierząt. Staramy się o to, aby morza i rzeki były pełne życia.

Fundacja WWF Polska
Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
tel. +48 22 660 44 33
e-mail: kontakt@wwf.pl
[www: wwf.pl](http://www.wwf.pl)